

УДК 37.013

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-45-53>

ІНТЕГРАЦІЯ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ЗЗСО

О. В. Колісник

ORCID 0009-0001-1876-3861

У статті розглядається важливість інтеграції християнських цінностей в освітній процес, базуючись на компетентнісному підході. Головна ідея полягає в тому, що знання лише тоді набувають цінності, коли сприяють формуванню навичок, умінь, світоглядних орієнтирів та цінностей здобувачів освіти. Автори наголошують на значенні морально-ціннісного компоненту для формування гармонійної, духовно розвиненої особистості.

Особливу увагу приділено практичному досвіду лицею «Софія» (с. Софіївська Борцагівка Київської області), де духовність і мораль інтегруються в освітню програму. У статті детально розглянуто методи та приклади інтеграції християнських цінностей на уроках різних предметів: від української мови до фізики. Наводяться конкретні критерії вдалої інтеграції, зокрема природність встановлення зв'язків, відповідність віковим особливостям учнів, біблійний контекст і практична значущість.

Також обґрунтовується, що інтеграція християнських цінностей не суперечить навчальним програмам, затвердженим МОН, і не є заміною традиційного навчального процесу. Християнські цінності трактуються у зв'язку з біблійними принципами, що формують цілісний світогляд і допомагають учням розвивати морально-етичні якості.

Метою статті є підкреслення значення духовно-етичного виховання через освітній процес і надання рекомендацій для вчителів щодо гармонійної інтеграції цінностей у навчальний матеріал.

Детально описані основи християнського світогляду, приклади тем уроків та методичні підходи можуть бути корисними для педагогів, які прагнуть поглибити духовний аспект навчання.

Ключові слова: *християнські цінності, інтеграція, духовність, мораль, біблійні принципи, освітній процес.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Кожне знання у будь-якій освітній галузі саме по собі нічого не варте, якщо воно не сприяє

формуванню навичок, умінь, поглядів та цінностей для здобувачів освіти. На цьому принципі ґрунтується компетентнісний підхід у навчанні. Уміння й ставлення, що визначають громадянську, соціальну, культурну, екологічну та інші компетентності, по суті, є основою для формування світогляду учнів.

В освіті подекуди спостерігається тенденція нехтувати ціннісним компонентом навчання. Однак ми вважаємо, що саме цей аспект є вкрай важливим для формування цілісної особистості. Гармонія із самим собою, гармонія з оточенням, усвідомлення свого місця й ролі в суспільстві, життєва спрямованість, трансцендентна й іманентна визначеність, чіткі уявлення щодо понять «добро», «зло» – це ознаки сформованої особистості. Іншими словами – це риси людини, що має усвідомлені цінності, які зрештою й формують її духовно-практичну позицію.

Якою ж є система цінностей, необхідна для засвоєння сучасними учнями? Ця система визначена Державним стандартом освіти та Законом України «Про освіту». На наш погляд, саме *християнська мораль* є влучним відображенням цієї системи, у ній окремі цінності розглядаються у взаємозв'язку, вони базуються на чітких принципах та формують цілісний світогляд. Саме тому певні заклади, які формуванню цінностей виділяють значне місце у своїй освітній програмі, в системі очікуваних результатів навчання виокремлюють також ті, що формують відповідну компетентність. Таким закладом є ліцей «Софія» (с. Софіївська Борщагівка Київської області). Інтеграція християнських цінностей пронизує всі ланки освіти в закладі. Тому рішенням педагогічної ради ліцею було виокремлено й додано в освітню програму закладу компетентність «*духовність і мораль*», деталізовану в таких уміннях і ставленнях:

Учень:

- усвідомлює важливість дотримання законів моралі суспільством та кожним індивідом зокрема, прагне до духовного вдосконалення й саморозвитку, готовий втілювати в життя християнські етичні норми й принципи;
- знає основні морально-етичні норми та розуміє біблійні принципи, на яких вони ґрунтуються;
- може приймати рішення у різних життєвих ситуаціях на основі власних етичних переконань, які відповідають християнським цінностям;
- визнає духовність важливим наскрізним аспектом свого життя, вбачає власний успіх у тісному зв'язку з особистим духовним вдосконаленням;
- у ситуаціях морального вибору керується принципами християнської моралі та діє відповідно до біблійних заповідей, проявляючи любов, повагу, милосердя, чесність, справедливість та інші чесноти.

Окрім позаурочних заходів та неспрямованого впливу вчителя (власний приклад світоглядних орієнтацій), шляхом для формування в учнів цих та інших цінностей є також інтеграції цінностей в освітній процес (на уроках). **Мета** цієї статті – показати, як гармонійно «вплітати цінності» в матеріал навчальних курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для виокремлення чітких понять та критеріїв для інтеграції християнських цінностей ми послуговувались значною мірою матеріалами із сайту МАРХО (Міжнародний альянс для розвитку християнської освіти), статтею директора МАРХО Тетяни Чумакової (2018) та практичним досвідом і методичними напрацюваннями вчителів Софіївсько-Борщагівського ліцею «Софія».

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що поняття «християнські цінності» ми розуміємо в тісному зв'язку з поняттям «біблійні цінності». Адже християнська мораль базується на цінностях Біблії. Біблійні заповіді є основою для загальнолюдських моральних норм християнського світу. У нашому розумінні, біблійний світогляд є виявом найвищої духовності й моральності людини, тож формуючи в дітей цінності, спираємось саме на Біблію як їх джерело.

Говорячи про інтеграцію на уроках, спочатку варто визначити, чим насправді НЕ є інтеграція християнських (біблійних) цінностей. Тетяна Чумакова з досвіду спостереження помилкового ставлення вчителів та інших учасників освітнього процесу виокремила певні аспекти неправильного сприйняття інтеграції. Урок з інтеграцією – це НЕ:

1. *Урок вивчення Біблії в школі, загальношкільне богослужіння, молитва.* Коли йдеться про інтеграцію християнських цінностей, то не варто розуміти її як систематичне вивчення Біблії. Інтеграція не замінє звичних навчальних курсів та не суперечить навчальним програмам, затвердженим МОН.

2. *Урок, на якому християнське вчення викладають з метою ідеологізації.* Жодне переконування чи заманювання в певну релігію чи конфесію не припустимо на уроках, та інтеграція зовсім не передбачає цього.

3. *Застосування цитат із Біблії й подій із біблійної історії на уроці.* Тобто окремі цитати чи події можуть застосовуватись на уроці як ілюстрації, приклади, аналогії, але саме використання цих текстів ще не є інтеграцією, натомість інтеграція можлива й без буквального цитування Біблії.

4. *Ситуація, коли концепцію або погляд «доводять» за допомогою біблійних текстів, вирваних із контексту.* Приписування біблійних текстів до змісту навчального матеріалу може призвести до зміни концепту цих текстів. Адже зазвичай з Біблії беруть маленький фрагмент тексту (речення

чи його частину). Очевидно, що зміст такого фрагменту визначається першочергово його контекстом. Якщо ж нехтувати контекстом, можна припуститись концептуальної помилки. Наприклад, цитати із Дії 2:44-45; 4:32 (Біблія або книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту..., 2002) можна використати для підтвердження ідей соціалізму (там описано, як перші християни володіли майном спільно). Але насправді ідея соціалізму – не біблійна та не відображає християнську цінність.

У чому ж полягає справжня інтеграція? Для пояснення наведемо декілька аналогій. Світогляд – це призма, через яку конкретна людина бачить світ. Саме відповідно до своїх принципів, переконань, цінностей вона тлумачить будь-яку інформацію. Це ніби *окуляри* з певними лінзами: якщо лінзи забарвлені кольором, то й всі об'єкти зору сприйматимуться в цьому кольорі. Якщо змінити колір чи тип лінзи, то сприйняття теж зміниться, хоча самі об'єкти можуть залишитися тими самими.

Таким чином, завдання вчителя – одягнути на себе «окуляри християнського світогляду» та через призму цих окулярів подивитися на зміст навчального матеріалу на своєму уроці. Тоді вчитель побачить цей матеріал «у світлі християнських цінностей». Його завданням після цього залишається лише показати дітям матеріал «у цьому ж світлі» – тобто через призму християнського світогляду.

Ще однією аналогією може бути *діамант*. Форма діаманта не дозволяє нам побачити його одразу з усіх боків. Деякі грані завжди будуть приховані від нашого зору, і для того, щоб їх побачити, діамант потрібно розвернути до себе відповідним боком. Уявімо, що діамант – це програмовий матеріал уроку. Він цінний та важливий для учнів, ми не збираємося його позбуватися чи замінити. Але ми (як вчителі) могли побачити в ньому іншу грань (на перший погляд непомітну). Що ж ми робимо з ним? На уроці ми, образно кажучи, просто розвертаємо цей діамант відповідним боком, щоб учні теж могли помітити той аспект теми уроку, який уже помітили ми (вчителі) і який сформує в них певну цінність, сформує християнський світогляд.

Отже, «Біблійна інтеграція – це створення актуального й природного зв'язку між темою уроку і окремим аспектом віри (йдеться про християнське вчення), таким як конкретне вірування, цінність, принцип або християнська практика. (Причому обговорення такого зв'язку НЕ повинно займати значну частину уроку)» (Чумакова, 2018).

За цим принципом може здійснюватися будь-яка освітня інтеграція (не лише з християнськими цінностями). Але оскільки тема нашої статті – саме інтеграція християнських цінностей (заснованих на вченні Біблії), варто зазначити, що ж є цими «аспектами віри» (за Т. Чумаковою) – із якими саме принципами, ідеями можна поєднати матеріал уроку.

З цією метою дуже узагальнено подаємо перелік основних (деяких) біблійних постулатів (ідей – на яких базовані інші біблійні ідеї): Бог – Творець світу; Бог мудрий у творінні та Своїх учинках; Бог справедливий та добрий; людина схильна обирати зло через свою гріховність; заповіді Бога – настанови для щасливого життя; віра в Ісуса Христа – шлях до звільнення від гріховної зіпсутості; душа людини вічна: рай чи пекло; людина покликана до духовного вдосконалення; любов до ближнього – основа взаємин між людьми; вияв любові – в прощенні та милосерді; справедливість і чесність – риси праведної людини; наполегливість у праці – запорука успіху; молитва і дослідження Біблії – джерело духовного становлення людини та ін.

Як же практично здійснити зв'язок християнських ідей (цінностей) із навчальним матеріалом? Наведемо декілька прикладів інтегрованих тем уроків (із практичного досвіду учителів).

1 клас. Читання. Тема: Казки Г.К. Андерсена. Узагальнюючи вивчене про вчинки Герди, Русалоньки та Ельзи (головних героїнь прочитаних казок), учні знайомляться з *поняттям «жертвність»*, пригадують знайомих героїв Біблії, які теж проявили жертвність, називають приклади жертвності сьогодення (турбота батьків, праця волонтерів, воїнів...) та підходять до думки, що *й ми можемо проявити жертвність заради тих, кого любимо.*

5 клас. Українська мова. Тема: Лист. Адреса (урок розвитку мовлення). Учні знайомляться із елементами будови листа, вивчають правила оформлення листів та запису адреси. А також пригадують, що *Бог теж написав людям «лист».* *Цей лист – Біблія. Хто хоче дізнатися те важливе, що Бог хоче йому сказати, читатиме Біблію.* Також наприкінці уроку учні, дотримуючись вивчених правил оформлення та мовних норм, пишуть особистого листа Богу – висловлюють письмово Йому свої прохання й подяки.

8 клас. Географія. Тема: Місто. Село. Учні дізнаються про географічні особливості й відмінності між містом та селом, вчать знаходити й позначати їх на карті України. У процесі вивчення звучить також думка про те, що *місце народження (чи то маленьке село чи велике місто) не впливає на значущість людини. Кожна людина – цінна особистість, та всі рівні перед Богом. Для Бога важливим є серце людини, а не те, звідки вона родом. І ми маємо так само ставитись до людей.*

7 клас. Математика. Тема: Число π . Учні знайомляться із властивістю числа π та з його універсальністю для різних об'єктів простору. *Через це також приходять до висновку про мудрість Бога-Творця та гармонію створеного Ним Всесвіту.*

11 клас. Фізика (розділ «Астрономія»). Тема: Небесні світила. Сузір'я. Зоряні величини. Знайомлячись із особливостями космічних об'єктів, учні також згадують біблійні тексти з описом цих об'єктів та приходять до висновку, що *попри спрощені наукові уявлення давніх людей про форми й властивості небесних світил та Всесвіту загалом, Біблія містить інформацію, що підтверджується сучасними науковими дослідженнями. А отже можна говорити про наукову точність Біблії.*

Висновки. Зважаючи на сказане вище, можна виокремити такі критерії вдалого уроку з інтеграцією християнських цінностей.

1. Думка (інтеграція), яку намагається донести вчитель, справді є біблійною, не суперечить християнському світогляду та не містить світоглядних помилок.

2. Біблійні тексти (факти, історії або прямі цитати, якщо вони згадані) *добрані доречно.* При розгляданні їх у біблійному контексті вони відображають ту ж ідею, яку намагається через них донести вчитель. Учитель не повинен «підлаштовувати» їх під свою ідею та вносити в тексти те, про що насправді вони не говорять.

3. Встановлений «християнський зв'язок» із темою уроку є *природним та закономірним* (не виглядає штучно, нав'язливо, ніби притягнений за вуха).

4. Влучно й *лаконічно висвітлений біблійний аспект* заданої програмової теми. Не потрібно кардинально змінювати академічну тему або додавати в урок яку-небудь нову тему, що не відповідає програмі курсу.

5. Висвітлений аспект християнського світогляду є *доступним для розуміння дітьми, актуальним для їхнього духовного розвитку* та відповідає їхнім віковим особливостям.

6. Інтеграція здійснена за допомогою методів, що не сприймаються дітьми складними, нудними та обтяжливими, але навпаки – привертає увагу, зацікавлює та *робить аспект вивчення привабливим.*

7. Здійснена інтеграція *має практичну зорієнтованість* та передбачає можливість застосування побачених «християнських зв'язків» у реальному житті дітей.

Отже, зробити на уроці інтеграцію християнських цінностей – це означає показати академічну тему уроку через призму християнського світогляду. Потрібно побачити аспекти християнського світогляду в навчальному матеріалі та звернути на них увагу дітей. Варто зробити так, щоб учні мали змогу поглянути на світ через «окуляри» християнського світогляду, зрозуміли його цілісність, гармонійність та практичність.

Щоб здійснювати вдалу інтеграцію християнських цінностей в освітній процес, рекомендуємо дотримуватись *таких порад:*

1. *Поглиблювати свій християнсько-біблійний світогляд через дослідження Біблії.* Адже не достатньо добре знати лише сам навчальний матеріал згідно з теми уроку. Інтеграція – це зв'язок, а отже він передбачає поєднання двох складових, і чим краще вчитель буде володіти обома аспектами (своїм предметом та християнським вченням), тим глибшою й гармонійнішою буде така інтеграція. Не варто й казати, що вчитель, який не володіє християнським світоглядом не може здійснювати її належним чином.

2. *Доречно використовувати біблійні тексти на уроці (зважати на біблійний контекст).*

3. *Переконатись, що встановлений «християнський зв'язок» із темою уроку є природним та закономірним (не виглядає штучно, нав'язливо, ніби притягнений за вуха).* Діти завжди одразу відчують вимушеність такого зв'язку, мало того, що така інтеграція навряд чи засвоїться учнями, так ще й в них може виникнути негативне сприйняття християнських цінностей через відчутну фальш і надуманість.

4. *Варто розгледіти біблійний аспект заданої теми уроку, але не заміняти академічну тему і не додавати в урок яку-небудь нову тему.* (Лише показати її «у світлі християнського світогляду», «розвернути діамант» відповідним боком до учнів, щоб показати небачений ними до цього аспект).

5. *Для збереження цілісності уроку варто лише коротко показати «прихований» або зазвичай ігнорований аспект теми – той, який природно витікає з неї, якщо її розглядати ніби з точки зору Біблії. Це може бути конкретна богословська, моральна, соціальна ідея або практичне застосування вивченої теми.*

Література

1. Біблія або книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. проф. Івана Огієнка. Київ. Укр. біблійне т-во, 2002. 1375 с.
2. ДСТУ 898:2020: Державний стандарт базової середньої освіти (чинний від 30.09.2020 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 26.12.2024).
3. Про освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 06.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 26.12.2024).
4. Чумакова Т. Інтеграція біблійних цінностей у шкільні предмети. Слово вчителю. 2018. № 2 (44). URL: <https://slovovchitelyu.org/rubrik/kontrast/intehratsiya-biblijnyh-tsinnostej-u-shkilni-predmeti/> (дата звернення: 05.09.2024)

References

1. Bibliia abo knyha Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu: iz movy davnoievreiskoi y hretskoi na ukrainsku doslivno nanovo perekladena (2002) ; per. prof. Ivana Ohienka. [Bible or The Holy Scriptures with Old and New Testaments translated into Ukrainian from the Hebrew and Greek Languages by Ivan Ohienko]. Kyiv: Ukr. bibliine t-vo (ukr).
2. DSTU 898:2020: Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic secondary education] (valid from 30.09.2020) (ukr).
3. Pro osvitu: Zakon Ukrayiny vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [On education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1556-VII]. Date of update: 06.10.2024 (ukr).
4. Chumakova T. (2018). Intehratsiia bibliinykh tsinnostei u shkilni predmety [Integration of Bible values in the teaching]. Slovo vchyteliu. № 2 (44). Retrived from: <https://slovovchitelyu.org/rubrik/kontrast/intehratsiya-biblijnyh-tsinostej-u-shkilni-predmety/> (date of appeal: 05.09.2024) (ukr).

INTEGRATION OF CHRISTIAN VALUES IN THE TEACHING OF GSE SUBJECTS

O.V. Kolisnyk

The article discusses the importance of integrating Christian values into the educational process based on a competency-based approach. The main idea is that knowledge only acquires value when it contributes to the formation of skills, abilities, worldview and values of students. The authors emphasize the importance of the moral and value component for the formation of a harmonious, spiritually developed personality.

Particular attention is paid to the practical experience of the lyceum "Sofia" (Sofiyivska Borshchahivka, Kyiv region), where spirituality and morality are integrated into the educational program. The article describes in detail the methods and examples of integrating Christian values in the lessons of various subjects: from the Ukrainian language to physics. Specific criteria for successful integration are presented, including naturalness of connections, relevance to the age characteristics of students, biblical context, and practical relevance.

It is also substantiated that the integration of Christian values does not contradict the curricula approved by the Ministry of Education and Science and is not a substitute for the traditional educational process. Christian values are interpreted in connection with biblical principles that form a holistic worldview and help students develop moral and ethical qualities.

The purpose of the article is to emphasize the importance of spiritual and ethical education through the educational process and to provide recommendations for teachers on the harmonious integration of values into the educational material.

The detailed description of the basics of the Christian worldview, examples of lesson topics, and methodological approaches can be useful for teachers who want to deepen the spiritual aspect of learning.

Keywords: *Christian values, integration, spirituality, morality, biblical principles, educational process.*

Колісник Олена Вікторівна – вчитель української мови та літератури ТОВ «Софіївсько-Борщагівський ліцей «СОФІА» (с. Софіївська Борщагівка, Київська область, Україна). E-mail: olena.kolisnyk.ua2@gmail.com

Kolisnyk Olena Viktorivna – a teacher of Ukrainian language and literature of LLC «Sofiyivsko-Borshchagiv Lyceum «SOFIA» (Sofiyivska Borshchahivka, Kyiv region, Ukraine). E-mail: olena.kolisnyk.ua2@gmail.com